

Erfgoednummer: L13

Lange Duinen en Korte Duinen

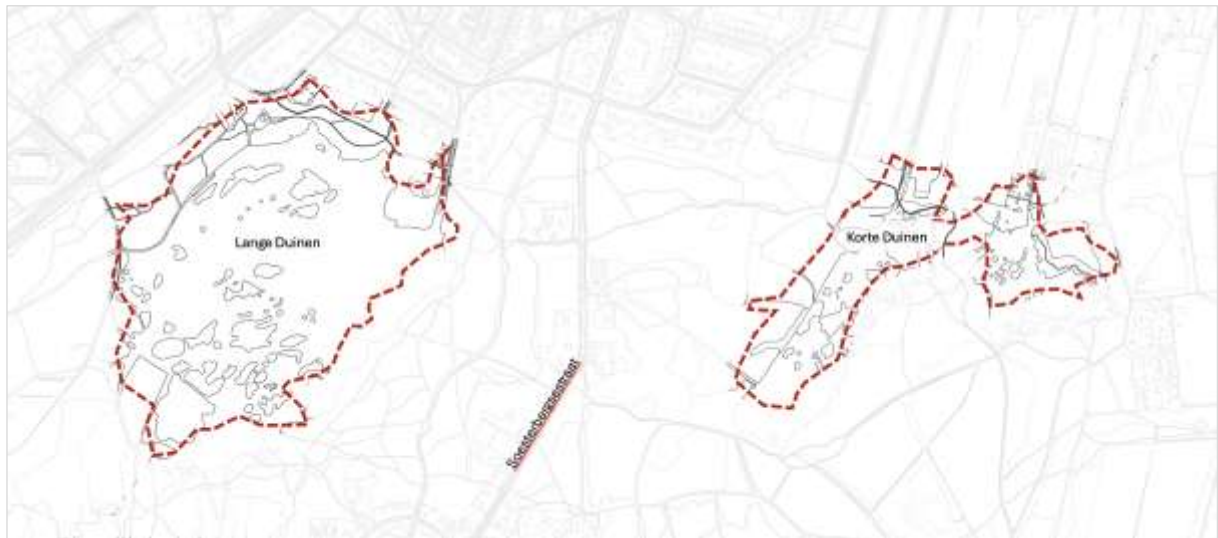
Landschapstype: Stuifzand

Feitelijke gegevens

Coördinaten hart gebied: 52°09'10"N 5°17'33"E (Lange duinen) en 52°09'13"N 5°19'10"E (Korte duinen)

Waardering: Hoog, het gebied valt tevens onder het archeologisch rijksmonument Lange en Korte Duinen.

Datering: middeleeuwen

De twee stuifduingebieden liggen binnen de rood gemarkeerde vlakken aan weerszijden van de Soesterbergsestraat in een bosgebied.

De begrenzing van het archeologisch rijksmonument Lange en Korte duinen (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Stedenbouwkundig-landschappelijke ontwikkeling

De basis voor de stuifzandgebieden werd gelegd in het Weichselien, de laatste ijstijd. In de koude en droge periode kwam er nauwelijks vegetatie voor en verstoven de droge rivierbeddingen en de bodem van de Noordzee. Meters dikke stuifzandlagen bleven in de luwten van de stuwwallen van Midden-Nederland liggen, de zogenaamde dekzanden. In de eeuwen die daarop volgden werden de dekzandlagen bedekt met vegetatie van heide en bossen. Als gevolg van het kappen van bomen, begrazing door schapen en het plaggen van de heidebeplanting ontstonden lokaal opnieuw open

stuifzand gebieden. Maar ook door het steeds verplaatsen van zandwegen, waardoor de vegetatie steeds op een andere plek werd opengereten, won het stuifzand vanaf de middeleeuwen steeds meer terrein. Door de invloed van de wind ontstonden in het stuifzand kommen en hoge duinen.

Bewoning en gebruik

Archeologische resten in het gebied verwijzen naar prehistorische bewoners in de vorm van zeven mesolitische vuursteenateliers. De Jagers-verzamelaars woonden destijds in een bosrijk landschap. Er zijn redenen om te vermoeden dat deze bewoners de bossen in brand staken om daarmee een nieuw open landschap te creëren waarin hazelaars en daarmee hazelnoten voor een bron van voeding zorgden. Als dat liep zoals verwacht bleef er sprake van stuifzand. Mogelijk dateert een deel van de stuifduinen nog uit deze periode.

In het laat-neolithicum werd landbouw de voornaamste voedselvoorziening. Het gebied van de Lange en Korte duinen was voedselarm, waardoor het niet geschikt was voor landbouw. In plaats daarvan zullen deze gebieden gebruikt zijn voor het weiden van vee. Ook in deze tijd zal dat geleid hebben tot een toename van de stuifzanden. Tegen de Romeinse tijd nam de bewoning in deze gebieden af. Het gevolg hiervan is dat er een toename was van de vegetatie omdat de mens er geen invloed meer op had.

Boven en onder - De Lange Duinen bestaan uit een grote open stuifzandvlakte met daarin verschillende soorten duinen, ter plaatse van de vegetatie. In het gebied komen verschillende soorten bomen voor, die het gevolg zijn van de aanplant van bomen door de mens.

In de middeleeuwen nam het gebruik van het gebied weer toe. Vanuit Soest en de omliggende buurtschappen werd er in de bossen hout gekapt voor allerlei gebruik: de bouw van huizen, het maken van gereedschappen en dergelijke. Ook het vee werd weer op de heide geweid. Om de akkers vruchtbaarder te maken werd er heide geplagd om in de potstallen te leggen voor bemesting. Met deze potstalplaggen werden de akkers bemest. De bevolkingstoename in het gebied zorgde voor meer druk op de woeste gronden waardoor een groot deel van het weidegebied in Soest verloren ging. Het uitbreidende stuifzand bedreigde daarnaast de akkers. Aan de noordzijde van het gebied (aan de zuidrand van De Birk, zie Factsheet De Birk) werden verhoogde houtwallen met eiken rondom de akkers aangelegd om te voorkomen dat de stuifzanden de akkers geheel zouden overstuiven. Deze worden randduinen of barrièreduinen genoemd. Maar dat hielp onvoldoende om het stuiven tegen te gaan. Dat leidde ertoe dat men in de 19de eeuw startte met de aanleg van nieuwe bossen om het stuifzand tegen te houden. Vanaf de randen naar het hart van het gebied werden steeds meer bossen aangelegd. Dit gebeurde overwegend met dennen.

Herkenbaarheid landschap

De kenmerkende duinen ontstonden toen de hoogst gelegen en tevens droogste delen gingen stuiven en het zand bleef liggen op de plekken waar nog heide en bomen aanwezig waren. Dit waren vaak de lagergelegen delen waar de bomen en de heide makkelijk bij het water konden. Ze vormden daardoor een stop voor het stuiven en stoven daardoor steeds verder onder: er ontstonden duinen. Bomen op die plekken hadden vaak nog wel toegang tot water en bleven staan. Wat ooit hooggelegen gebied was, werd door het verstuiwen verdeeld in kommen. En wat eerder laaggelegen gebied was, werd ondergestoven tot zich duinen vormen. Zo ontstond een inversie landschap.

Ook midden in het stuifzand ontstonden randduinen. Ze ontstonden toen vanaf het midden van de negentiende eeuw naaldbos werd aangelegd. Doel was het beteugelen van het stuifzand en daarnaast hoopte men de zanden en heidevelden weer productief te maken. Ook in de nieuwe bosranden ontstonden randwallen. De nieuwe bossen bestonden meestal uit naaldbos, maar in het gebied liggen ook enkele randwalachtige duinen met eiken.

Binnen het gebied komen ook koepelduintjes voor: een bijzondere duinvorm, die uit ronde duintjes bestaan. Deze zijn door de wind gevormd rondom plekken waar plukken dichte vegetatie in het stuifzand groeide. Daarnaast komen ook vlakke terreinen voor die het gevolg zijn van de aanwezigheid van een uitblazingsvlakte of niet-verstoven bodems.

De Lange en de Korte Duinen zijn een zeldzaam voorbeeld van 'levend' stuifzand. Op de meeste plekken is het stuifzand vastgelegd, zoals men dat ook hier grotendeels heeft gedaan. Doordat het zand in het gebied nog steeds stuift, staan sommige bomen met hun wortels boven de grond. Het is net alsof de bomen uit het zand weg willen lopen.

In de afgelopen decennia heeft het gebied zich, mede vanwege het bijzondere karakter, ontwikkeld tot een recreatiegebied voor verschillende buitenactiviteiten voor zowel inwoners als toeristen.

Verschil tussen de Lange en de Korte Duinen

Er is een klein verschil waar te nemen in de uiterlijke kenmerken tussen de Lange en de Korte Duinen. Met name in de Korte Duinen is het stuifzand iets meer vastgelegd dan in de Lange Duinen. De zandvlakten in dit laatste gebied hebben een grotere omvang, waardoor het oppervlakte zand ten opzichte van de vegetatie groter is.

Aan de rand van de Korte Duinen zijn de rand- of barrièreduinen duidelijk zichtbaar als duinen voorzien van vegetatie en overwegend hakhout, zoals eiken en beuken.

Het zand van de Korte duinen is meer vastgelegd door vegetatie dan het stuifzand van de Lange Duinen.

Ruimtelijke Karakteristieken

- Grote stuifzandvlakte met (op winderige dagen) bewegend zand.
- Diverse duinvormen: koepelduintjes, inversieduinen, uitblazingskommen en vlakten.
- Uitgestoven of juist ingestoven bomen. Bij de uitgestoven bomen zijn de vrijliggende wortels kenmerkend.
- Oude hakhoutvormen van eiken (soms andere bomen) in de barrièreduinen in het gebied.

- Beboste stuifzandduinen.
- Openheid van het gebied van de zandduinen.
- Omsloten door bossen.
- Doorkijken vanaf de bossen naar de zandduinen.

Waardering

De Lange en Korte Duinen hebben een hoge aardkundige waarde (als aardkundig provinciaal monument en archeologisch rijksmonument) en een hoge cultuurhistorische waarde. Deze laatste komt voort uit de lange bemoeienis van de mens met het gebied, die voor de openheid van het levende stuifzand heeft gezorgd, maar tevens activiteiten heeft ontwikkeld om de stuifzanden door de aanplant van bos tegen te gaan. Dit heeft geleid tot het kenmerkende voorkomen van de huidige Lange en Korte Duinen met open delen, rand-/ barrièreduinen en bosbeplanting. Het is een van de weinige gebieden in Nederland met levend stuifzand. Het samenstel van al deze elementen zorgt voor een hoge zeldzaamheidswaarde, zelfs binnen Europa.

Bronnen

- Geopark-heuvelrug.nl/onderbouwing-lange-en-korte-duinen.
- Laman, M. en A.L. Vernooij, Monumenten inventarisatieproject gemeente Soest, Provincie Utrecht/Gemeente Soest, 1988.
- Meijel, drs. L.M.P. van, ir. L.J. Keunen & ir. E.M. Bet, Tussen Eem en Heuvelrug. Een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Soest, Weesp (Raap Rapport 2758), 2014.
- Topotijdreis.nl.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.